

JURNAL

PENTRU RESPONDAREA ÎNTREBĂRILOR ȘI NATURALE ȘI EXACTE, ÎN TOATE CLASELE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de

PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

№ 22.

(Anul al treilea)

București

15 Iunie, 1858.

Cooperarea: Omul. — Camerelor. — Chimia organică.

Омѣлѣ.

XIV. *Limba omului. (Урмаре.)*

Limbele și literatură populiilor urmează totuși achemăși drumul ca și creșterea și descreșterea națiunilor, ca și căsuță a fiecărei individelor. Toată literatură închinată poeziei; populiile tinere sînt ca copii tinere; kîntă totuși mereu. Asemenea răsăm la literatură închinată, o mlațime de tradiții populare. Epoca tinereții este la indivizi ca și la populi, epoca creșterii. Mitologia ca totuși eroi ei, ca toate fantele lor extraordinare, a răstă pînă la zile populare tinere ca o imaginație vie ca Elenii primitivi.

Dăne ce zile populare se desvolată mai bine,

literatură răi închează a fi numai poezie, întruși în calea prozei; asta însemnează epoca bărbătească a națiunii. Limbajul istoric devine atînci mai energic, bărbătesc, scurt și solid. Națiunea este atînci în gloria războiului ei național. Daruși fundul ca și la ori-ce fiindu material, dăne creșterea închinată descreșterea, așa și la națiunii; dăne epoca călmănației a înfloririi națiunii, închinată scăderea sa, întocmai ca dăne vîrsta bărbătească închinată a bătrîneții. Apoi limba națiunii este și în achemăși transiție zile aktă fidelă ală stărei națiunii. Kîndă literatură perde energia și

simplicitatea sa prosaică, devenindă prea ornată; elocința ei devenindă mai mult o adunare de expresiune pompoasă, de kită de idei înalte; simțimintă să devenindă mai mult o simțimintă eschivă, volnăv, de kită o faktuare d'a priimii impresiunii săbzoase; găstă să aeste-tică devenită derpadată, pfeferindă mai mult floari și ornamente de prisosă, de kită valoarea sa interioară; viața pompoasă devenită mai mult luxuioasă, de kită komodă; kindă, zicheș, asemenea semne se arată la literatură și la viața zăbii pompoasă, e sigură că acesă pompoasă a închență kalea skăderei sale politice și naționale.

Orî-chine care studiază cu atenție istoria politică și a literaturii a diferințelor pompoasă, o să găsească la fie-care naționale istorică, zăbii argumentă netărgădită pentru acesă adevăr!

Filosofia este kopilă să poeziei; dară zăbii kopilă nerekențskătoră, denaturată, care kăstă a nimici pe pînă și. De aceea totă-d'asna filosofia a venită dăne poezie și kindă odată, s'a arată filosofica analitică la o naționale, poezia a sărată de la dinsa. Dăne Aristotelă nămai a fostă zăbii poetă mare în Elada, niči dăne Cicero zăbii adevărată poetă lirică în Roma; asemenea și în Italia, Anglia, Franța și Germania. Inamici poeziei sîntă filozofi și făkțorii de gramatice. Literatură elenă a nerită prin gramatică; aceasta s'a observată și la literatură latină, prekămă a observată de ja Velleius Paterculus. Aceasta se espăică din sine: adevărată poezie eastă pară din sine și fără voia poeză; eă nă kintărele vorbelle și expresiunile sale; simțimintele sale eastă din inima sa ferbite, din imajinaținea sa kălorată, ka d'ză pîă kărgător care deor-dează toate zarăzările gramatice. Kindă poetă a închență să făkă verșările sale dăne perzale gramatice, poate să fie zăbii petoră zăbii, dară a închetată să fie zăbii adevărată poetă. Fokă să sakră aă poeziei, 'a slinsă pompierii gramatice.

Fie-care kontinentă, fie-care kăimă are zăbii karakteră deosebită pentru limbelle sale. În orientă limbelle sîntă skăpte, enerjice, poe-tice și totă-d'asna extravagante. Limbelle antice

orientale (limba ebraică, arabă, aramaică și sirică) sîntă d'o skăptare și d'o enerjice ne-kredibilă. În acesă limbă, o singură ziche de dăb, trei silabe însemnează mai mult de kită o frază întregă în limbelle eksponee, moderne. (S. e. zichea de trei silabe «Icova» în limba biblică, însemnează: ațela care era, ațela care este și ațela care va fi totă-d'asna.) Totă în acesă limbă, găsimă ideii înalte, de și de multă ori extravagante. Pentru orientalis-tă, toate obiectele materiale existente, sîntă vie, apoi toate fenomenele naturii sîntă zăkr-pire divine. Fie-care arbore, fie-care floare sîntă pentru eă liingă vii; keară netrele din patria sa eă le îmbrășșează ka amicii tiner-ei sale; apoi ploaia, vîntă, zăpada și che-le-lăle fenomene ale naturii, eă le privește ka akțiuni imediate ale divinității omnisciente. De aceea găsimă expresiunea «Dămnezeă a arăkat o ploae» săă «Dămnezeă a sălată zăbii vîntă» și. c. l. Acesă ideii înalte aă obicșită pe oam-enii d'akolo d'a vorbi în metafore care sîntă de multă ori foarte esăerate, mai kă seamă kindă vorbeskă de săverană, pînă și ni măi.

Limbelle orientale sîntă foarte făztoare, dară nă sîntă servile; akolo oam-enii și făkă zăbii ațzia multă komplimente, zikindăi kă «e-lăna zălei» «stelea poeziei» și alte expresiune poetice, însă în orientă keară săverană nă este aă-făă itărată de kită «t.» Acesă simț de egalitate și demokrație, a trektă de la orientă în Roma. Kă și limbă latină anti-că, e plină de enerjice, d'o simplicitate ma-jestoasă și de dignitatea individuală a oam-enii. Pară în fie-care șnetă, se aăde glasă zăbii Cato admirată de zăme prin vîptăea sa pen-săvănă, săă glasă zăbii Cesar care a domnită zămea prin zăbii săă velikosă.

Zăbii astoră snipțală (Rottler) karakteriză limbelle moderne în modă zăbii kărgătoră. Eă ziche: limba italiană este limba muzică; lim-ba spaniolă, a kintăre și a romanților; limba franceză, este a konversăsiunei; limba engleză, este acesă a elocinței poli-tice și limba germană este limba filozofiei. Este remărcăbilă kă dintre toate acesă limbelle moderne, limba franceză este mai loică de kită toate; kă și konstrukținea ei este întokmă

konfortъ къ шірхлѣ идеіlorъ каре се prezintъ in каузалъ пострѣ. Konstruktivnea nъmitъ «in parenteză» nъ o rъsimъ in limba francheazъ. Acheastъ kвалitate face къ acheastъ limbъ este atita in favorъ ла streinii каре ле плаче а konversa mълѣ intr'insa; darъ totъ acheastъ kвалitate а fъkълѣ къ in limba francheazъ, poezia lirikъ nъ poate niči odatъ съ ажнrъ ла о inьлдime atita de mare de kitъ in alte limbe mai пгдинѣ fъkълe pentрѣ konversaziune: прекъмѣ in limba italianъ ши keаръ германъ.

Dъne diferința klimelorъ, vedemъ къ toate limbele ale църіlorъ meridionale sintlъ dълчi. ne kindъ limbele църіlorъ nordice sintlъ dъpe; аша darъ limba seamънъ къ klima: in sздъ amindоъ sintlъ dълчi; in nordъ, amindоъ sintlъ dъpe (tare.)

Sintlъ nimate espresioni saș ziceri каре sintlъ екзалe mai in toate limbele. S. e. zicerea «Sakъ» este toate асееа in limba biblikъ—orientalъ (Sakъ) in limba eленъ—romanъ (Saccus) ши in toate limbele moderne европеане, iarъ se kiamъ «Sakъ.» Asemenea ши vorba каре insemneazъ tъnetъ, are mai in toate limbele (а—farъ din limba rominъ) знъ R. Asta apatъ къ prin асееа vorbъ, oamenii аș vрѣтъ съ imite лъкрarea tъnetълъi каре seamънъ къ mai mълдi R penetaiъ (RRRR.) In ценере: къ kitъ o limbъ e mai primitivъ, къ atita zicerile ei imitъ mai mълѣ акцизиале saș обиктеле natsrei каре еспримъ.

Espresivnea de «Papa» ши «Mama» se rъseskъ iarъ mai in toate limbele; къчи знъ koniлъ kindъ inчene а vorbi, челе mai d'intiiъ vorbe каре ii sintlъ mai зшоаре d'a skoate, sintlъ «Papa» ши «mama», apoi пъринциi лѣ fiindъ обиктеле челе mai d'intiiъ каре ii se prezintъ de асееа ii дъ nъmirea de «Papa» ши de «mama.»

Limba зрмеазъ intr'знъ modъ fidelъ toate skimbъrile politice а знѣ понълъ. Elada repъblikanъ in timpълъ лѣ Demosthene ши Roma repъblikanъ in timpълъ лѣ Brutus, авеаъ o алъ limbъ de kitъ Elada ши Roma devenite зрпъсе знѣ аѣократъ. Limba angleazъ зъѣтъ Cromwell авеаъ o алъ енерѣе de kitъ зъѣтъ tiranълъ Henrichus VIII; limba francheazъ in гъра Iakovinelorъ in анълъ 1793, ера negremitъ o алъ limbъ de kitъ асееа in гъра къртезаниlorъ лѣ

Ludovigъ XIV. In ценере се apatъ къ in repъblice, limba este tare, енерѣикъ, pasionalъ, darъ frankъ ши къ пгдинъ politeagъ; in Monarxiile moderate, limba este plinъ de politeagъ, ши de komplimente darъ desnoiate de frankege, de енерѣе ши de vioicizne. Къчи in аsemenea societъциi, femeile ши къртезаниi жок зп pol mare ши limbaцилъ къртезаниlorъ este ka o kpinoline (знъ mалаковъ) foarte рътандъ, foarte зплатъ аръtindъ—se ла vedere mare darъ in пъзнтрѣ e nimikъ. Ла аsemenea limbi s'aplikъ fraza знѣ челеврѣ diplomatъ, каре а zisъ «Noi oamenii amъ priimitъ de ла Natръ darълъ vorbirei, nъ ka съ еспримъмъ simъurile noastre, чи din kontra спре ale аskъnde prin vorbire, adeкъ vorbindъ алъ—felъ de kitъ simъimъ.» Darъ in църіе despotice, limba omълъi devine o адев—ratъ limbъ а знѣ склавъ, plinъ de inokpizie, de servilismъ каре, паркъ се треште ne пгmintъ ka знъ pentiлъ plinъ de flaterie extravaganтъ ши ridikълъ кърте ачела in а кърzia minъ este datъ soapta tatzpora.

Къ kitъ o пгцине nainteazъ in literaturъ, къ atitъ се onereazъ in sинълъ ei mai лъзспитъ o impърдире а limbei in doъ гръне: adeкъ intr'o limbъ понъларъ ши o limbъ literarъ. Чea d'infia este limbaцилъ църанълъ ши а класелоръ de жосъ каре nъ штиъ карте; чea d'alъ doilea este limbaцилъ literacilorъ ши а tatzpora oamencilorъ къ instruktivnea, каре читескъ кърдi. In Franta, Germania ши Anglia, четъдеанълъ vorbeshite паркъ o алъ limbъ de kitъ църанълъ, in kitъ знъ francesъ saș германъ четъдеанъ niči нъ причене limba църанълъ. Asta provine fiindъ—къ църанълъ а ръmasъ d'atita секале stationarъ in limba sa, ne kindъ literatură merne тоiъ nainte imбогъtindъ—se de espresioni nъoi църъsindъ зпеле еспресииi векi. Kin ъ vedemъ ла знъ понълъ къ църанълъ vorbeshite totъ а—cheastъ limbъ ka ши четъдеанълъ ши literaturалъ; o съ шtimъ къ аичi literatură e inkъ преа tinъръ ши n'a авѣтъ inkъ timpъ съ се desvoalte. Apoi ачеi каре възindъ къ, къ desvoaltarea literaturеi се adonteazъ аколо ziceri nъoi, ne inceleaze tatzpora, stirgъ «vai! limba strъtomilorъ no—intri se va perde»; ачeia nъ штиъ мерълъ natzporalъ ши neчesаръ алъ desvoaltrei limbelorъ.

Къ kitъ o пгцине este mai comercialъ, къ

kită vine în toate zările într'ună contactă mai d'aproape cu poplă streină, cu altă limbă ei se skimă mai kăpîndă; kăci se îmboțuiesc din zi în zi cu ziceri noi și adontează din ce în ce mai multe espresii streine. Mămai Kinezii care au înkănușpată cu ună zidă țeara lor și n'au vrut să se amestece cu niči ună streină, nămai ei au năstă să konserveze limbă lor în starea în care era înainte mi de ani, adekă o limbă oriđinală, konfuzată, care cere vicașă ună omă de 70 de ani nătră kîndă țitește alfabetul lor kompusă de mi de silabe. Nămai oamenii d'ună orizontă de vedere foarte strimă, se temă de streini. Fie-care națione care are ună viitoră, are în sine o vicașă inepentă care face ca ea absorbe și asimilează pe streini dară nu streini pe dînsa; întokmai ca opranismul vitală, absorbe și asimilează toate elementele kompusă de materii streine care au intrat în sîmul ei.

Istoria umanității arată cu mai totă-d'ăuna; streini au adășă la diferite națiuni dară cele mai prețioase, adekă kăltura, leșea și civilizăținea. Streinul Cadmus a adășă

la Elada, literă și alfabetă: streini fenicieni a adășă în țmea antikă, de la Asia la Europa, comerț, invenții și civilizățini; streini Eleni birșii în Elada, au adășă la Roma kăltura strălățitoare a Eladei. Apoi Romanii birșii a adășă la ordile țermane care 'i-au sbrățată, cele d'întii pđimente de civilizățini și de relichiea modernă. Dăne kădere a Constantinopolui, refățății d'ăcolo, streini în Europa, a adășă acolo epoca renășterei științelor. Pătr în zările noastre amă vrăță kă, toate statele ținere n'au refățăț a țrațe ună beneficiă de invenții și de lăminele care unii din streini le a adășă cu sinceritate și vănt-voină. Omnățentulă, țățulă omenilor, 'i-a țkăț pe țoi țraț; năntea țenitlă umanității, năntea nu e streini, țoi sîntem kemați a înmăni misiea noastră asăpra țămintlă care este: progresă, civilizăținea dezvoltarea țățora țăkățțiloră noastre fizice și morale spre fericea țățloră și spre gloria A-totă-Șternișulă, kreatorulă țățloră științeloră.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Камелеонлă.

Kîndă ună omă skimă adese-ori «coloarea sa» și este foarte nestatornică în afecțiunile și opiniunile sale, proverbială zice kă este «ca ună Kamelonă». Kîndă d'ună republicană s'a țkăț ună imperialistă săă vice-versa, iară să zice kă este «ună Kamelonă.» Kîndă «atîră ține-va mantoa ei dăne vîntă» se vîndă astăzi unei partide și mișne unei altă konțrae, iară se zice «iată ună Kamelonă.» Ce este dară ațestă Kamelonă, care a dată ekaziune la ațeste țrațe țerice?

Kamelonulă este o ființă foarte modestă, este nămai ună șermană pentilă săă țipitoră (o șonilă); elă se țraște țosă la nițoarele atora ca să se țrănească (kămă făkă și unii oameni.) Limba Kamelonulă este potrivită cu ațestă țraț; kîndă o țere țreșința, elă o askănde într'o țeakă, țarkă nu există; dară ată dată elă o skoate multă afară și atăni țoi

să țiră: de unde a țat Kamelonulă o limbă așa de țare (iară ca unii oameni «țrățori» care ună să țakă și să țakă țăț la țrețe.) Okii Kamelonulă se mișkă totă țereșă (ca la niție intrății) însă fie-care okiă este akonperită nămai cu o șingășă pleonă. Kă nițoarele loră arățțoare se știe kăpîndă la înțățimi țari; (iară ca unii intrății); au o țere țroasă, nesimțitoare (iară ca asemenea oameni); dară la țarta de d'îndăță a kășulă, țortă ca ună țeală de kăskă țilităřă (kămă arăț alățrata țirăřă.)

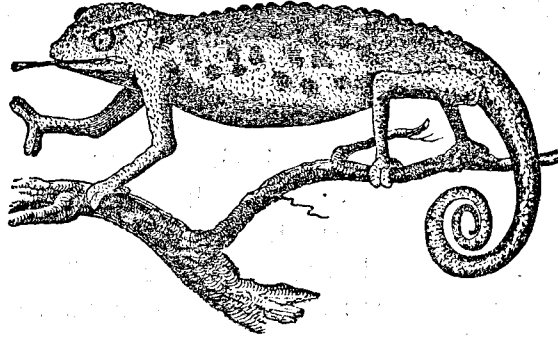
Ațeste animale țrășkă în kămele țalde, mai kă șeamă în Afrika.

Nă există ună animală mai nekăřnosă (slabă) de kă Kamelonă care este nămai țelea și osă; însă kîndă se ună, să țare kă e țare și țare și fiindă-kă atăni are și ună țmăleță înțetă și sepiosă, de ațee ațe atăni o țirăřă.

foapte impozantъ (iarъ ka niște oameni vnladi mi sevi.)

Maî totъ-d'asna Kameleonul made liniștită la ună coluș (карпъ în casele oamenilor unde lăș dină pentru prindea mștelorъ) mi kîndă i se apronie vr'o mșskъ, atșnți skoate kșpîndă limba lăi cea lșngъ, afarъ mi o prinde.

Ună lșkrъ foarte kșpiosă sș rșsește la acesă animală, adekъ kъ, e lă este în stare sș se vîte totă d'o datъ kș ună okiș kștre черъ mi kș челъ-алă kștre pșmintă (kș Tartufulă lui Moliere mi чеi-лалă asemenea ipokripi); darъ o imprecipare maî kșpioasъ inkъ esistă la Kameleonă

Kameleonul (Chamaeleon africanus.)

mi kare 'i-a fșkkt repștădiznea sa chelevrъ, este kș chestă animală skimъ în ori-че minșă koloarea (lașa sș.) Într'o zi, de patrș saș de cinți ori skimъ lașa; паркъ alăta ori skimъ toaleta; kîndă e verde, kîndă galbenъ, kîndă xavaix, kîndă roșitъ mi kîndă albъ. Maî kș seamъ s'a obserbată kș afekcișni morale prodșk repede acesă skimъră ale koloșlor sale: kînd e nekșit se face roșitъ; kîndă e jalșș, galbenă; kîndă 'i e fșkkt, devine xavaix mi kîndă va sș se arate nevinovată, se face albă.

Eatъ o kșpioasъ moșpîrlă kare e паркъ o satîră a maî mșlor karaktere mi pșrșră aleșnora oameni.

Eatъ o kșpioasъ moșpîrlă kare e паркъ o satîră a maî mșlor karaktere mi pșrșră aleșnora oameni.

Ximia organikъ.

(Șrpare.)

Leșle cenerale Fisice mi Ximice nș potă lșkra în întreșimea loră asșpra ună vegetală saș animală, kîndă se află în întreșimea kreșterii saș vieșii lăi. Spre esempł: șîncelș, ka totă korpulă fiîndă skosă din vîntъ, kade șosă, darъ kîtș trșște animală, șîncelș çirkulă sșîndș-se mi în șșș la kaxlă animală. Çine darъ imșînce șîncelș în șșș în kontra leșei fisice d'a nș kșdea, ka toate korpșrile în șosă? Acesa este fakștatea vieșei (biodinamia.) O asemenea fakștate imșînce mi zeama (la séve) vegetaleloră a se sși din adîncimea pșmintășii mi a intra în pșdșçinele vegetaleloră spre a șrma dșrșmăș sșș pîntъ în toî la vîrșlă arbșrăș, șrkîndș-se kîte odatъ la o înlăçime çigantîkș! Pe ună mikș spaçiș ne kîmă, rșșimă maî mșate floșră kreskîndă fie-kare dșne felăș loră; darъ prin çe se nștrșkș toate acesă floșră? Prin zeama (séve) çe șrș din pșmintă; apoî zeama oare nș este totă acesăș mi pentru toate acesă difepite floșră? Kare este dar kaxsa kș zeama intrîndă în floșrea kșînlăș, o vșpșște albă saș galbenă, iară intrîndă în foile rozei le vșpșște roșii? Asemenea pștemă întreba: çe este kaxsa kș iară kare o mșînkș oile se skîmlă în lîntъ șșçipe, iară totă acesă-

ștă iară kîndă o mșînkș porçii, se transformă în peră țară ka așele.

Admirabile mi minșate fiînce șîntă așelea kare le zîcemă organice! Fie-kare plantă, fie-kare animală poartă în șînlă sșș o idee înaltă de kreaçișne mi de pșfekcișne! Kare minșne este maî mare de kîtă așea, kare ne arată ună arbore eșîndă dînt'șnă rșșante de șmîntă? Kșmă a fostă arborele askșnș kș toatș mșrime, kș toate varietășile sale în șînlă mikșlă rșșante de șmîntă, în kare nș rșșimă niçi o șrmtă de floșre saș foaie, saș pomă, pșkșmă le rșșimă desvoltate în arbore? Kîtș lșntș șșçine ună animală kș înlăçina fisikă prin kare, în kșrșlă vieșei sale, kaxtă a-î nimîçi esîșina? Çieșone zîce: «porçlă are șșletăș nșmaî ka «șș nș i se imșșkș karnea». Admirabilă idee! Într'adevșră, nșmaî o orș sș rșmîie ună porçă moștă în kșlășră, încene a se imșșçi, ne kîndă fiîndă viș mșkară anî între-çi esnșș fiîndă la kșlășră, nș se șrîkș! Eatъ darъ kș nșmaî skîntea vieșii, nșmaî șșletăș pșștreazș karnea porçlăș a nș se imșșçi. Kîte felșră deosebite de mînkșră înrîte ună omă în 24 de ore, mi çe kșlășră domnește în stomakșș sșș! Șș ames-tekșmă nșmaî toate acesă vșkate înt'șnă vasă.

ші сѣлѣ пѣнемъ тѣкарѣ интр'о зи ла о микъ кълдърѣ, ші vomѣ ведеа ешиндѣ о одоаре де стрікѣчійне несѣферитѣ! Prin toate acestea ne pŕtemѣ inkredința кѣ пѣтереа виегій пѣstreazъ komposițiunele ка сѣ нѣ се стріче, прексмѣ пѣstreazъ бакателе вн stomacѣ де а нѣ се стріка.

Darѣ дѣнѣ че пѣтереа organikъ, ачеастѣ пѣтере че цине виеаца, а пѣрѣситѣ о plantъ бакатъ саѣ знѣ корпѣ animalъ, атѣнчї atomеле дин матеріеа organikъ nefiindѣ sŕsŕinatъ де нїчї о алѣ пѣтере partikularъ konservativъ (пѣстрѣтоаре), каде сѣтѣ infuziunea пѣтерїлорѣ fisice шї кїміче domnitoare вн лѣтеа anorganikъ, де ачеа знѣ корпѣ mortѣ се стрікѣ, пе kindѣ atomеле саде се deskomponъ вн elementеле лорѣ, fŕkindъ-se нїште minerale (пѣmintърї) саѣ gaze anorganice шї moarte; прексмѣ зїче Библиеа: «шї корпѣлѣ «omълї сѣ внтоарче іарѣшї вн пѣmintѣ де знде «a venit».—

Sintѣ trei feluri саѣ grade де стрікѣчїе кѣрора sintѣ sŕnŕse materiile organice; адикъ *fermentatiune, nŕtrifiicatiune* шї *kopsuŕiune*. Ла toate ачесте trei стрікѣчїнї sintѣ де trezindъ доѣ kondițiuni каде ле фозоарѣ. Адикъ: *kaldura* шї *aerul*.— Kindѣ е tape firѣ, атѣнчї нѣ се стрікѣ карнеа, тѣкарѣ рѣmїndѣ mълѣ timъ. Sѣв rїeуele дин Siberiea, s'a rŕsitѣ маї 'nainte кѣ кїпї—ва ані, знѣ animalъ mortѣ, дарѣ проаспѣтѣ шї нїчї де кѣмѣ стрікатѣ, де шї natsuralistii аѣ kŕnoskѣлѣ кѣ дѣнѣ forma ачестї animalъ trebbe сѣ fi fostѣ рѣmasѣ вн ачестѣ локѣ мїї де ані. Fŕigълѣ зѣкѣ змезеала, шї fŕzъ змезеалъ нѣ е стрікѣчїе. Карнеа afumatъ аsemenea нѣ се стрікѣ, fiindѣ—кѣ fŕmълѣ i—a skosѣ змезеала.— Сѣ лѣзмѣ карне крѣдѣ саѣ гѣлїтѣ, s'o pŕnemѣ интр'о кѣtie де знде (прїн о машинѣ pneumatikъ) s'a skosѣ totѣ aerul; сѣ astŕntъмѣ шї сѣ limпѣ вїне кѣtieа пе toate пѣрѣїле, vomѣ пѣтеа цїнеа зече ані ачестѣ карне че ва fi totѣ проаспѣтѣ ка kindѣ с'арѣ fi tŕeatѣ vita атѣлї. Еѣ ins'umї амѣ mїnkatѣ аїчї ла пої вн Romъniea, о кѣпѣїнѣ де вїделѣ гѣлїтѣ вїante кѣ 5 ані вн Londra. Вн Galati era о фабрикъ pentŕ аsemenea бакате.— Kindѣ се гѣtesкѣ proviziuni вн nave де mare, meprindѣ пе oceanѣ pentŕ знѣ timпѣ лѣнрѣ, атѣнчї кѣрнѣрїле се пѣнѣ вн fŕndърїле vaselorѣ шї neste карне се vapsъ seѣ саѣ zntѣ tonїдѣ, каде рѣчїндъ—se, formъ

ка знѣ inveliunt де toate пѣрѣїле, пѣzїndѣ кѣрнѣрїле а нѣ fi вн kontaktѣ кѣ aerul, шї интр'—ачестѣ kindѣ кѣрнѣрїле нѣ се стрікѣ.— Inгѣzpin—dъ'а тѣкар пѣмаї кѣ зп ак, зп бов де strŕzърї neste о орѣ zeama бовълї s'a акritѣ вн интрѣ, fiindѣ—кѣ а venitѣ вн kontaktѣ кѣ aerul. Mŕstълѣ inkisѣ интр'знѣ vasѣ вїне astŕnatѣ пе toate пѣрѣїле, тѣкарѣ aflїndъ—se интр'знѣ локѣ foarte калдѣ, нѣ ва fierbe; дарѣ destŕnїndѣ vasълѣ пѣмаї ла знѣ локѣ, mŕstълѣ вчепе а се mișka, skouїndѣ нїште vŕnikъe вntokmaї ка ана каде fierbe; елѣ ва nierde dŕlчeаца, се ва limpezi вн sŕsŕ, пе kindѣ вн fŕndълѣ vasълї се ва ameza drozdii (la lie).— Pŕnїndѣ drozdїe интр'знѣ пахарѣ де апѣ вн каде сѣ fie tonїтѣ захарѣ, о сѣ се nearzъ захарълѣ, deskomponїndъ—se вн gazѣ acidѣ carbonikъ ми вн snipлѣ; де ачеа о сѣ вчeапѣ ана а се mișka skouїndѣ vŕnikъe де asŕpra; ачесте vŕnikъe копrїndѣ газълѣ acidѣ carbonikъ, дарѣ sniptълѣ lѣ nŕtemѣ прїнде прїнтр'о makinъ де distilatiune, прексмѣ се зрмеазъ kindѣ се face rakїѣ де бакате саѣ де прѣне, орї де kartoiї саѣ шї де алѣле. Din toate поамеле саѣ бакателе каде копrїndѣ захарѣ саѣ skrobїalъ, пѣtemѣ сѣ skoatemѣ sniptѣ саѣ rakїѣ, адикъ: бакателе каде аѣ skrobїalъ, ле fierbemѣ ка зѣ се skimbe skrobїala вн захарѣ, апої вн ачесте fŕtърї pŕnemѣ drozdii шї ле лѣзмѣ интр'о кѣл—dърѣ kїte—ва зїле, атѣнчї захарълѣ s'a skimbatѣ вн газълѣ acidѣ carbonikъ каде есе прїн bemїkъe, шї sniptълѣ lѣ прїндемѣ прїн kazansълѣ де distilatiune, каде face ка, atomеле де sniptѣ сѣ се зрче вн formъ де vaporї вн деава че komponїкѣ кѣ kazansълѣ; апої вndatъ рѣчїндъ—se вн деавѣ шї trekїntѣ прїнтр'знѣ lŕidѣ, s'a fŕkѣлѣ sniptѣ саѣ rakїѣ.—

Lantele рѣmїndѣ вн цїделе vacii нѣ се стрікѣ, дарѣ вndatъ че есе дин цїде шї s'a pŕsѣ интр'знѣ локѣ калдѣ, атѣнчї се акреште, адикъ захарълѣ каде есе копrїnsѣ вн ланте, се deskomponе шї се nepde, апої атѣнчї пе d'o parte се desnapte deosebїndъ—se atomеле брїnzeї (caseum) prodŕkїndѣ знѣ lŕidѣ каде се kїamъ lante акps шї каде копrїnde acidълѣ лантелї (acide lactique) шї пе d'altъ parte atomеле zntълї че аѣ fostѣ копrїnse вн лантеле чeлѣ dŕlчe, се deosebescъ шї fiindѣ маї zhoape де kїtѣ lŕidълѣ aposѣ (ка oape—че gŕsime), вnoatъ пе

de аснра лантелсі челсі акрѣ. Акрімеа ланте-
лсі се зрмеазъ гъръ scoatere de бѣшкѣде ка
ла винѣ (адикъ нѣ skočindѣ газлѣ ачидѣ карбо-
никѣ), fiindѣ-кѣ in ценералѣ, се зрмеазъ ачeastъ
акрпѣзрѣ кіарѣ ла о микъ клѣзрѣ, дарѣ esн-
nindѣ лантеле челѣ дѣлче ла о клѣзрѣ foarte
mare prin destilаѣіone, аснчї din захарлѣ лан-
телсі нѣ се face одетлѣ лантелсі, чї fie-каре
atomѣ din захарлѣ лантелсі се desparte, for-
mındѣ $\frac{1}{2}$ atomѣ ачидѣ карбоникѣ шї $\frac{1}{2}$ atomѣ
спїртѣ.— Vedemѣ дарѣ де ачї кѣ шї din ланте
пstemѣ prodѣче spїртѣ!

Здлѣ кїтѣ este inkısf in бѣшкѣ здлѣ знї
анїмалѣ, нѣ се skimбѣ; дарѣ дѣпъ че ease din
бѣшкѣ шї fiindѣ esнssѣ intr'знѣ vasѣ deskısf ла
знѣ локѣ кѣлдѣ, здлѣ се імнѣте.— Ачeastъ стрї-
кѣчїone, провїне де газлѣ нїтрогенѣ (azotѣ) шї
де пѣчїoasъ че се афлѣ in komposıѣіonea здлѣї;
ачeste доѣ матерїї імпренїndѣ-се кѣ газлѣ
їдрогенѣ, prodѣкѣ доѣ gaze че аѣ знѣ mıposѣ
foarte зрїтѣ шї каре'лѣ simѣimѣ in змѣлѣторї,
ла оаѣле стрїкate шї in аелѣ mınepale каре
аѣ пѣчїoasъ.

Орї-че skimбаре Хїмикъ че се зрмеазъ ла
знѣ корпѣ, prodѣче о mıшкаре локалѣ; fiindѣ-
кѣ atomеле матерїей, пѣтрєnzındѣ знѣлѣ printp'-
aалѣл шї skimбїndѣ-се, nerpewıтѣ кѣ skimбѣ шї
posıѣіonїle лорѣ, mıшкїndѣ-се din локѣ; де а-
чееа, дѣпъ лѣчеа їнерѣїей корпѣрїлорѣ, аfındѣ-се
zn atom o datѣ in mıшкаре, нѣмаї їнчeteазъ де
а се mıшка, мѣкарѣ кѣ а їнchetatѣ де мѣлѣ
kassa їmnıngѣtoare че а kassatѣ ачeastъ mıш-
каре. Де ачееа vedemѣ кѣ винѣлѣ, snpe esem-
плѣ, дѣпъ че а їнчєnıтѣ а се акрї fiindѣ intr'знѣ
vasѣ destıpatѣ, мѣкарѣ кѣ'лѣ пѣnemѣ маї ne
зрмѣ intr'знѣ vasѣ foarte бїне astıpatѣ шї кїарѣ
їn рѣчєалѣ, нѣ ва folosї nımıкѣ; винѣлѣ ва зрma
а се акрї totѣ mepѣѣ.

Dарѣ nsterea *koesıoneı* (cohesion), адикъ
каре траѣе atomеле знї корпѣ знѣлѣ кїтре ал-
тѣлѣ, este totѣ-deazna in oposıѣіone кѣ nsterea
Хїмикъ каре kастъ але desпѣрїї шї але des-
komпнѣ; де ачееа, дакѣ знѣ їmnıngѣторѣ де
deskomposıѣіone (droždїї) atıncѣ знѣ корпѣ ор-
ганїкѣ ла знѣ пѣntѣ, атєнчї їнчєне о лѣнтѣ їнтре
ачeastъ nstere їmnıngѣtoare шї їнтре nsterea
koesıoneı; чеа d'їntїї kастъ а се рѣsnındї neste
toate atomеле корпѣлї snpe але deskompнѣ.
ne kındѣ nsterea koesıvѣ kастъ але пѣstpa in

posıѣіonea лорѣ де маї 'nainte знѣлѣ lıngѣ ал-
тѣлѣ; де ачееа droždїїle bekı n'аѣ atїla nstere
mare ка droždїїle proasnete; fiindѣ-кѣ, кѣ kıtѣ
се їnbekesкѣ droždїїle, кѣ atїтѣ се слѣвешte пѣ-
terea лорѣ їmnıngѣtoare Хїмикъ. Ачeasta o
шїтѣ шї брстарїї, шї distıлatorїї де spїртѣрї; дарѣ
кѣлѣзpa каре spırehte депѣртеазъ atomеле знї
корпѣ знѣлѣ де алѣлѣ, nerpemıтѣ кѣ favoreазъ
prin ачeasta шї deskomposıѣіonea Хїмикъ; ama
шї брстарїї шїтѣ преа бїне кѣ in клѣзрѣ се
dosпешte nїїnea маї бїне шї маї кѣрїndѣ.—

Nѣ toate materїїle provenite din veѣetale
saѣ animale notѣ стѣ се strїche шї стѣ prodѣкѣ
nınte odoare їnfekte, чї нѣмаї ачелеа каре аѣ
(afapѣ де карбонѣ, їдрогенѣ шї oksıгенѣ) шї
nıтрогенѣ saѣ пѣчїoasъ. Де ачееа захарлѣ,
гѣmı шї грѣsımeа каре n'аѣ нїчї nıтрогенѣ нїчї
пѣчїoasъ, нѣ се notѣ стрїка sıngѣре (гѣрѣ droždїї).
Nıтрогенлѣ шї пѣчїoasa (amındoa ko-
prinse in droždїї) sıntѣ adevѣрателе mastopї
(їmnıngѣtorї) Хїмїчї де а акрї. Ачeasta o ve-
demѣ intr'знѣ modѣ foarte їnterсantѣ ла винѣ.
Де че винѣрїle де знѣ soїѣ бѣнѣ, кѣ kıtѣ се їn-
bekesкѣ кѣ atїтѣ се їmbєnıтѣdesкѣ шї нїчї де
kєmѣ нѣ се акрескѣ? Fiindѣ-кѣ in ачeste vınспї,
kındѣ аѣ fostѣ mєstѣ, s'аѣ аfлатѣ mѣлѣ захарѣ,
каре prin fermentаѣіone (spїрѣре) s'аѣ des-
komпssѣ fкїndѣ-се snıртѣ (алкоолѣ); де ачееа
їnbekındѣ-се, а рѣmasѣ vınлѣ нѣ нѣмаї spı-
тєosѣ шї delıkatѣ, чї їнкѣ шї дѣлче; fiindѣ-кѣ
mѣлїmeа захарлѣї нѣ s'a nıstıтѣ deskompнѣ
кѣ totлѣ. Стѣ пѣnemѣ in ачeste vınспї, din nєoѣ
droždїї proasnete, vorѣ їнчєне їарѣшї а spїрѣе;
шї ne зрмѣ vınлѣ ва emı маї tare; din kon-
тpa, ла vınспїle чєле bekı каре нѣ sıntѣ дѣлчї
нїчї де kєmѣ, kındѣ аѣ fostѣ mєstѣ кѣtimeа
droždїїлорѣ а fostѣ маї mare де kıtѣ кѣtimeа
захарлѣї; де ачееа захарлѣ s'a deskompssѣ
кѣ totлѣ, ne-гѣrїndѣ nımıкѣ in vınѣ; totѣ де
ачї provıne kındѣ пѣnemѣ in ачeste vınспї, za-
харѣ saѣ stafıde proasnete, де їнчєнѣ а spїрѣе
din nєoѣ шї ne зрмѣ esѣ vınспїle маї дѣлчї.

Totѣ din ачeste prinчїne vedemѣ кѣ, kınd
се афлѣ vınлѣ ne droždїї, тpeзze пѣzıтѣ kıtѣ се
noate де mѣлѣ де а нѣ їнтpa аєрлѣ їнтp'їnsлѣ,
ка стѣ нѣ се акреаскѣ; дарѣ дѣне че s'a skosѣ
кѣ totлѣ droždїїle d'їntp'єn vınѣ bekїѣ, snıртєosѣ,
нѣ маї е нїчї о teamѣ кѣ се ва акрї.

Kindă amă tonită zahăr într'o sticlă ce
apă și amă păsă în acaastă soluțiune o mică
vâscă de brânză și ceva cretă (lășăpă) păsă
indă sticlă la o căldură de 25 grade, vomă
vedea că soluțiunea încheie a fierbe, scoțindă
d'asupra-i niște vâșcăce. Făcândă acumă o
analiză Chimică, vomă găsi că zahărul s'a
perdută că totăla din soluțiune și în locăla
lăși s'a formată gazăla acideă carbonică (din gază
carbonică că gază oxigenă) care se șteie în vâș
căce, dară în soluțiune a rămasă o materie
care se chiamă *acidă butirică*, adică ună felă de
acidă ce se găsește în untă (*butyrum, beurre*,
mai că seamă untăla fiindă beciă; totă acaastă
analiză ne arată că ună atomă de alcoolă
(sniptă) conține în sine $\frac{1}{2}$ atomă de idrogenă
și $\frac{1}{2}$ atomă de acidă butirică. Admirabilă Xi
mie! Cine, fără dănsa, ne-ară fi esplikată că
ideala sniptăla și a răciăla provine dintr'o
materie ce se află în untăla celă beciă și că
acastă materie este iste și otrăvitoare! De
aceea vedemă că mîncarea de untă beciă este
foarte vătămătoare pentru sănătate!—

Să ne înținemă acumă marea înfrînță a
gradăla căldurăi asupra descompunerii cor
purilor. Zahărul fiindă esență la o descom
pozițiune Chimică într'o temperatură (căldură)
mai mică, se scimeț în sniptă, dară într'o tem
peratură mare, se scimeț în acidă de untă!—

Este ună lucră foarte interesantă că găsimă
de vaci să de căi, îngrășă kimpăla și înmă
dește podirea vâscăloră; dară care este prin
cipăla fizică ală acestă fenomenă? Chimia 'a
descompună.— Găsimă, ca și singele anima
leloră, să brânza, să drojdiile, conține toate
acela materie favorabile pentru fermentațiunea
Chimică, adică nitrojenă și fosforă, precumă
și alte felă de săruri minerale (alkali), care
servă pămîntăla ca acenți (înnărgitori) spre
descompozițiunea semăneloră, totăla ca droj
diile la mătă.— Din cele mai sursă esență con
dițiuni ce sîntă trevînicioase pentru formațiunea
vinăla din mătă, nstemă a ne esplika înfrînță
cea mare ce are felăla konstrucțiunei unei
pivnițe, asupra calității vinăla ce se află în
tr'însa. Esperiința a arătată că dintr'ună soiă
de săruri poate să iasă vinăla celă mai bună
să celă mai prostă, nșmai dăpă calitatea piv

niței în care se află mătăla kindă ferbe.—
O țarăla generală este că, că kită o pivniță
este mai adică, prin ștepare temperatură sa
sănsă la păsăne scimețri, că atită mai încheie
ferbe mătăla, prin ștepare că atită și vinăla
se face mai bună la gustă și în delicatețea o
doarei (bouquet). În Germania, Elveția,
Franga și Anglia, se plantește șame mari de
bană (ună la 20000 galbeni) pentru pivniță kă
dite dăne o metodă bună, favorabilă pentru fa
cerea vinăla, berei și a brânzei. Dintr'ună
soiă de săruri am zis că poate să iasă vinăla celă
mai delicată să celă mai ordinară; din orșă făcă
în Bavaria țerea care nu poate să fie imitată
de nimeni, și din lante, care nepreșită se află
prețindinea totă acela, se face în deosebite
șuri atitea deosebite forme de brânzeșuri în kită
se mîră cine-va zikindă: cumă se poate ca din
tr'ună felă de lante să iasă atitea felărite pro
dăkte? Dară prin esplikatiunea de mai susă
amă văzută că Chimia este în stare a scoate
dintr'ună coră, nenșmeroase scimețri și forme
nșote dăpă deosebite condițiuniloră tempe
ratură și a atmosferă în care s'a ștepată a
caastă descompozițiune Chimică. Chimia dară
este înștrăpă d'o nștere creativă, fiindă-că
dintr'o materie simăla scoate nenșmerabile fe
nomene, nar-că ne arată că în fie-care coră
mărginită este ascunsă totă nemărginităla un
versă, toate formele fiindeloră.

Scoțimă artăleloră noastre, ca și păsă
blăcăla către care sîntă adesea, nu ne iartă
a ne întinde aici mai multă dănspre știința Xi
mică. De aceea amă dată aici nșmai o idee
generală despre această știință care s'a făcă
acumă domnițoarea îndăștrăiei, perșatoarea argi
căștrăiei, limba medică; într'ună răvintă: isvo
răla nșterii și ală bogăției națiuniloră civili
zate!—

Eată avantajăla imenză celă are școala
noștră asupra școăloră țărăte și civiliizați
unea modernă asupra celei antice. Plato Aris
totel, și totă «șante înțeleșă» din Elada ama
le vestigi în timpăla loră, n'a avută cea mai
mică idee d'acastă știință imenză care a de
venită acumă, ca să zicemă ama, baza ezistenței
lămei moderne; baza fericiței atitora milioane
de oameni.